

ШУМЕЙКО Д. О.,кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри
кримінального процесу
(Національна академія
внутрішніх справ)

УДК 343.137

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.30>**ПОРЯДОК ВРУЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ ПІДОЗРЮВАНОМУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Проаналізовано нормативні вимоги про вручення повістки про виклик підозрюваного, визначено порядок дій сторони обвинувачення і суду на виконання положень статті 297-5 Кримінального процесуального кодексу України. Визначено проблеми правозастосовної діяльності і нормативного регулювання порядку вручення процесуальних документів підозрюваному під час здійснення спеціального досудового розслідування та запропоновано способи їх вирішення. Запропоновано порядок вручення процесуальних документів, передбачений статтею 297-5 Кримінального процесуального кодексу України, нормативно поширити на момент звернення слідчого, прокурора з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування. Обґрунтовано, що зайвою є вказівка на обов'язковість публікації повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, адже очевидно, що зазначення такої вимоги у правовій нормі саме по собі означає обов'язковість її виконання. Доведено, що зміст повістки про виклик має містити зазначення наслідків неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в тому числі можливість застосування приводу, та здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження.

Зроблено висновок про те, що спеціальний порядок дій уповноважених суб'єктів щодо вжиття заходів для забезпечення інформованості підозрюваного про процесуальні дії і рішення передбачає, що для вручення повісток про виклик необхідне проведення низки заходів: надсилання повістки за останнім відомим місцем проживання чи перебування підозрюваного; публікації у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження; розміщення на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування.

Ключові слова: спеціальне досудове розслідування, процесуальні документи, повістка, виклик, ухвала.

Shumeiko D. O. Procedure for handing over procedural documents to a suspect during special pre-trial investigation

The normative requirements for the delivery of subpoena on summons of the suspect are analyzed, the procedure of actions of the prosecution party and the court for the implementation of the provisions of Article 297-5 of the Criminal Procedure Code of Ukraine is determined. The problems of law enforcement activity and regulatory regulation of the procedure of handing over procedural documents to the suspect during the special pre-trial investigation are determined and the ways of their solution are suggested. The procedure of service of procedural documents

is proposed, and article 297-5 of the Criminal Procedure Code of Ukraine is to be normatively extended at the time of the request of the investigator, prosecutor with a request for special pre-trial investigation. It is justified that it is unnecessary to indicate the obligation to publish a summons on the state-owned media and on the official websites of bodies conducting pre-trial investigations, since it is obvious that such a requirement in the legal norm in itself means obligatory the clarity of its implementation. It is proved that the contents of the summons must contain the specified consequences of non-arrival of the person on call, indicating the text of the relevant provisions of the law, including the possibility of using the case, and conducting a special pre-trial investigation or special court proceedings.

It is concluded that the special procedure of actions of authorized subjects to take measures to ensure that the suspect is aware of the procedural actions and decisions stipulates that a series of measures is required to serve a summons: sending a notice at the last known place of residence or stay of the suspect; publications in the mass media of the national distribution area; placement on the official websites of pre-trial investigation bodies.

Key words: *special pre-trial investigation, procedural documents, summons, subpoena, decision.*

Вступ. З огляду на положення ст. 297-5 Кримінального процесуального кодексу України видається, що законодавець у окремій нормі визначає вимоги до порядку вручення процесуальних документів підозрюваному, якщо здійснюється спеціальне досудове розслідування. Незважаючи на нормативну регламентацію, у правозастосовній діяльності наявні проблеми, зумовлені неоднаковим розумінням цих положень, а отже, і їх застосування, що потребує наукового і правового вирішення.

Аналіз останніх наукових публікацій свідчить про увагу науковців до досліджуваної тематики. Питання нормативного регулювання та практики застосування спеціального досудового розслідування досліджені Ю.П. Аленіним, І.В. Басистою, Є.Г. Бендерською, Г.П. Власовою, Д.Т. Арабулі, В.І. Галаганом, І.В. Гловюк, С.А. Головатим, Ю.М. Грошевим, О.М. Дроздовим, О.В. Захарченком, І.І. Сливичем, А.В. Кіщенко, О.П. Кучинською, О.В. Маленком, В.Т. Маляренком, Г.В. Матвієвською, О.О. Нагорнюком-Данилюком, В.В. Онопенком, Р.Г. Песцовим, М.А. Погорецьким, В.О. Попелюшком, О.Ю. Татаровим, В.М. Трофименком, В.М. Трубніковим, Т.В. Трубніковою, Л.Д. Удаловою, С.Л. Шаренко, Р.М. Шеховцовим, А.В. Шевчишеним, О.Г. Шило, О.Г. Яновською та іншими.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є дослідження нормативних вимог до порядку вручення процесуальних документів, визначення порядку дій уповноважених органів задля реалізації таких вимог, визначення шляхів удосконалення законодавства та правозастосування.

Результати дослідження. Під час здійснення спеціального досудового розслідування (СДР) КПК України передбачає особливий порядок вручення повістки про виклик підозрюваного, що полягає у її надсиланні за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язкової публікації у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування.

З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Друкований орган, у якому публікуються протягом наступного року повістки про виклик підозрюваного, визначається не пізніше 1 грудня поточного року в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику.

Тому під час здійснення СДР, а отже, за відсутності підозрюваного і необізнаності органу досудового розслідування про його місцезнаходження КПК України регламентує порядок дій уповноважених суб'єктів щодо вжиття заходів для забезпечення інформованості підозрюваного про процесуальні дії і рішення. Для вручення повісток про виклик передбачена необхідність низки заходів: надсилання повістки за останнім відомим місцем проживання чи перебування підозрюваного; публікації у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження; розміщення на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. Звертає увагу той факт, що законодавець вживає термін «вручення», а не повідомлення. Тобто, беручи до уваги неможливість безпосереднього передавання (вручення) процесуальних документів підозрюваному, визнає виконання обов'язкових дій уповноваженими суб'єктами фактичним врученням процесуальних документів без безпосереднього спілкування з адресатом таких повідомлень.

Незважаючи на регламентацію вимог КПК України щодо порядку вручення процесуальних документів, правозастосовна практика з цього питання суперечлива та неоднозначна. Зважаючи на нагальність проблеми, своєчасним та очікуваним було б узагальнення відповідної практики та надання роз'яснення вищими судовими інстанціями щодо критеріїв оцінки таких обставин.

На нашу думку, у цьому питанні потрібно виходити з формальної оцінки дій щодо виконання вимог ст. 297-5 КПК України та обставин провадження, зокрема щодо вжиття заходів для вручення процесуальних документів підозрюваному під час здійснення СДР, дій, що свідчать про намагання уповноважених органів з'ясувати або підтвердити місцезнаходження підозрюваного, пошук способу його повідомлення з урахуванням інформації, що міститься в матеріалах кримінального провадження та інших джерелах.

Законодавець передбачає порядок вручення повісток про виклик підозрюваного шляхом надсилання їх за останнім відомим місцем проживання чи перебування (тобто лише за одним з таких місць). Вважаємо, що таке формулювання потребує корегування, що витікає із законодавчого визначення понять «місце проживання», «місце перебування».

Відповідно до ч. 1, 6 ст. 29 ЦК України місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово. Фізична особа може мати кілька місць проживання.

Місцем проживання може бути житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо) у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»:

- місце проживання – житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає постійно або тимчасово;
- місце перебування – адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком менше шести місяців на рік;
- реєстрація – внесення інформації до реєстру територіальної громади, документів, до яких вносяться відомості про місце проживання/перебування особи, із зазначенням адреси житла/місця перебування із подальшим внесенням відповідної інформації до Єдиного державного демографічного реєстру в установленому Кабінетом Міністрів України порядку; документи, до яких вносяться відомості про місце проживання, – паспорт громадянина України, тимчасове посвідчення громадянина України, посвідка на постійне проживання, посвідка на тимчасове проживання, посвідчення біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист [1] (у окремих випадках, можливо, бути потрібно встановити, чи не належить особа до зазначених категорій, зокрема, чи не відбулось змін у її соціально-правовому статусі відтоді як уповноваженими органами направлялись повідомлення за останнім відомим місцем проживання або перебування особи).

Для громадян, які проживають на ТОТ або переселилися з неї, передбачений порядок отримання довідок, що підтверджують місце їх перебування. Так, ч. 4 ст. 6 Закону України

«Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» зазначено, що за зверненням громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або переселилися з неї, за місцем їх перебування оформляються і видаються органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів, довідки, що підтверджують місце їх перебування. Такі довідки видаються громадянам у день звернення на підставі паспорта громадянина України чи іншого документа, до якого згідно із Законом України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» вносяться відомості про реєстрацію місця проживання, та письмової заяви, в якій зазначається адреса, за якою громадянину може бути вручена офіційна кореспонденція. При цьому відомості (відмітка) про місце перебування такої особи не вносяться до її паспорта [2].

Закон також містить вимогу, відповідно до якої особи, які не проживають за адресою, що зареєстрована як місце їх проживання, більше одного місяця і які мають невиконані майнові зобов'язання, накладені в адміністративному порядку чи за судовим рішенням, або призиваються на строкову військову службу і не мають відстрочки, або беруть участь у судовому процесі в будь-якій якості, зобов'язані письмово повідомити орган реєстрації про своє місце перебування [1].

Особа зобов'язана письмово повідомити відповідний орган реєстрації про своє місце перебування осіб, які не проживають за зареєстрованим місцем проживання більше ніж один місяць і які мають:

- невиконані майнові зобов'язання, накладені в адміністративному порядку чи судовим рішенням;
- призиваються на строкову військову службу й не мають відстрочки;
- беруть участь у судовому процесі в будь-якій якості [1].

Дослідники зазначають, що реєстрація місця проживання або місця перебування особи – це внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру про місце постійного проживання або місце фактичного перебування особи із зазначенням адреси з метою ведення демографічного обліку населення, офіційного листування або вручення офіційної кореспонденції особі, а також здійснення інших юридично значущих дій, пов'язаних із місцем проживання й перебування особи. Під час розмежування понять «місце проживання» та «місце перебування» ключовою ознакою є строк такого проживання: місцем проживання – житло, в якому особа проживає більше ніж шість місяців на рік, місцем перебування – житло, в якому особа проживає менше ніж шість місяців на рік. Під час реєстрації місця проживання та перебування особи необхідно підтвердити право на проживання або перебування цієї особи у відповідному житлі й надати перелік інших документів, що підтверджують особу, тощо [3].

Чинне законодавство не передбачає дозвільний порядок вибору місця проживання, що узгоджується з нормами Конституції України (ст. 33), і, як було зазначено, особа може мати кілька місць проживання, проте реєстрація можлива лише за однією адресою за вибором особи.

Для завдань щодо повідомлення підозрюваного тривалість перебування (мешкання) особи у певному місці не має значення, головним є вжиття заходів для забезпечення обізнаності особи про таке повідомлення.

Зважаючи на специфіку процесуальної ситуації, притаманної більшості випадків СКП, коли особа ухиляється від повідомлень у кримінальному провадженні з міркувань подальшого твердження про те, що їй не було відомо про таке провадження, а отже, було допущено порушення норм національного права та статті 6 ЄКПЛ, доказуванню обізнаності особи потрібно приділяти особливу увагу.

Суттєве значення тут мала б єдина судова практика, проте її вивчення свідчить про протилежне, що не сприяє вирішенню цієї проблеми.

Що стосується законодавчого формулювання «останнє відоме місце проживання чи перебування», то видається, що не завжди таким місцем є раніше встановлене певне місце,

тобто якщо під час досудового розслідування встановлено, що особа перебуває за певною адресою і за цією адресою її інформували про процесуальні дії і рішення, то така особа може змінити місце перебування, а отже, надсилання їй повісток про виклик під час здійснення СДР має відбуватись за останньою адресою, що має бути підтвержене фактичними даними. Тому орган досудового розслідування має постійно вживати заходів щодо встановлення місця перебування особи, не обмежуватись лише констатацією оголошення у розшук та наявними матеріалами щодо місць проживання чи перебування, за якими особа повідомлялась або викликала раніше. Потрібно визначити всі місця, де особа проживала постійно, переважно або тимчасово.

З буквального тлумачення закон не передбачає обов'язку уповноважених органів надсилати повідомлення і за останньою відомою адресою проживання, і за останньою відомою адресою перебування, тобто досить надсилання за однією з таких адрес. З огляду на наведене видається, що доцільним є надсилання повістки про виклик за адресою проживання (реєстрації), а також усіма адресами, які можуть бути визначені як адреси перебування, якщо про таку можливість свідчать обставини і матеріали провадження.

Позицію щодо поширення вимог ст. 297-5 КПК України на момент звернення до суду з клопотанням про здійснення СДР у контексті оцінки дій органів досудового розслідування щодо повідомлення особи, місцезнаходження якої невідоме, зазначено у судовій ухвалі: відповідно до ст. 297-5 глави 24-1 КПК України повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається належним чином ознайомлений з її змістом.

Отже, вимоги глави 24-1 КПК України поширюються і на порядок вручення процесуальних документів підозрюваному на момент звернення до суду з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування.

Надані до клопотання докази свідчать про те, що слідчим не дотримано порядок та строки направлення підозрюваному ОСОБА_3 повісток про виклик та повідомлення про підозру, останні не опубліковані у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, а тому відсутнє належне підтвердження отримання ним повістки про виклик та повідомлення про підозру або ознайомлення з їх змістом іншим шляхом [4].

У іншому рішенні зазначено, що до суду прокуратурою подано обвинувальний акт. У судовому засіданні прокурор заявив клопотання про відновлення судового провадження та про здійснення судового виклику обвинуваченого, якого оголошено в розшук та стосовно якого здійснювалося спеціальне досудове розслідування, шляхом публікації повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, а саме у виданні «Урядовий кур'єр».

Заслухавши думку учасників судового розгляду, дослідивши матеріали кримінального провадження, суд вважає, що вказане клопотання підлягає задоволенню, виходячи з такого.

Так, згідно з вимогами ч. 2 ст. 134 КПК України суд здійснює судовий виклик учасників кримінального провадження, участь яких у судовому провадженні є обов'язковою.

Відповідно до ч. 3 ст. 323 КПК України у разі здійснення спеціального судового провадження повістки про виклик обвинуваченого обов'язково публікуються у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження згідно з положеннями ст. 297-5 КПК України. З моменту опублікування такої повістки про виклик обвинувачений вважається належним чином ознайомлений з її змістом.

На підставі вищевикладеного, керуючись вимогами ст. ст. 134, ст. 297-5, ч. 3 ст. 323 КПК України, колегія суддів ухвалила:

Клопотання прокурора про відновлення судового провадження та про здійснення судового виклику обвинуваченого ОСОБА_1, якого оголошено в розшук та стосовно якого

здійснювалося спеціальне досудове розслідування, шляхом публікації повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, а саме у виданні «Урядовий кур'єр», задовольнити.

Викликати обвинуваченого для участі в судовому засіданні стосовно нього на 11 годин 00 хвилин 24 грудня 2019 року шляхом публікації повістки у виданні «Урядовий кур'єр».

Вважати обвинуваченого належним чином ознайомленим зі змістом повістки про виклик, опублікованої у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, а саме у виданні «Урядовий кур'єр», з моменту здійснення такої публікації [5].

Зі змісту правових норм видається, що здійснення СДР можливе лише після винесення відповідної ухвали слідчим суддею, а отже, положення ст. 297-5 КПК України щодо порядку вручення процесуальних документів застосовуються під час СДР, на момент звернення з клопотанням про здійснення СДР ця процедура ще не діє. Проте на практиці відповідний механізм використовується.

Видається, що порядок вручення процесуальних документів, передбачений ст. 297-5 КПК України, потрібно нормативно поширити на момент звернення слідчого, прокурора з клопотанням про здійснення СДР. Для цього потрібно доповнити ч. 1 ст. 297-2 пунктом 7 у такій редакції:

«7) відомості про повістки про виклик підозрюваного, що надсилались за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та опубліковані у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування».

Тут також потрібно зауважити, що є зайвою вказівка на обов'язковість публікації повістки про виклик у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, адже очевидно, що зазначення такої вимоги у правовій нормі саме по собі означає обов'язковість її виконання.

Що стосується змісту повістки про виклик, то вважаємо, що у ній мають бути вказані наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в тому числі можливість застосування приводу, та здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження.

У спеціальних дослідженнях цьому питанню також було приділено увагу. Так, О.О. Нагорнюк-Данилюк зазначає, що у випадках, коли підозрюваний на виклики органів досудового розслідування чи судовий виклик слідчого судді не з'являється, а в органів досудового розслідування відсутні відомості про точне місцезнаходження особи, яка викликається, в зв'язку з чим її оголошено у відповідний розшук. За таких умов реалізувати звичайний порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні, закріплений у КПК України, неможливо. При цьому встановлений у ч. 1 ст. 297-5 КПК України порядок здійснення виклику, на нашу думку, якраз і покликаний забезпечити дотримання права підозрюваного на інформацію про наявне кримінальне провадження стосовно нього в умовах відсутності відомостей про його місцезнаходження. Підсумовуючи наведене, вважаємо за доцільне встановити обов'язок органів досудового розслідування, слідчого судді, суду у випадках, коли останнє відоме місце проживання чи перебування особи, яка викликається, перебуває на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО, публікувати повістки про виклик у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування та судовий розгляд. Пропонуємо зазначене положення застосовувати незалежно від постановлення слідчим суддею ухвали про здійснення СДР щодо таких осіб [6, с. 72–73].

Висновки. Спеціальний порядок дій уповноважених суб'єктів щодо вжиття заходів для забезпечення інформованості підозрюваного про процесуальні дії і рішення передбачає, що для вручення повісток про виклик необхідне проведення низки заходів: надсилання повістки за останнім відомим місцем проживання чи перебування підозрюваного; публікації у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження; розміщення на офіційних вебсайтах органів, що здійснюють досудове розслідування.

Значення презумпції повідомлення полягає у тому, що вона: 1) визначена у зв'язку з неможливістю безпосереднього передавання (вручення) процесуальних документів підозрюваному; 2) фіксує обов'язковість виконання дій уповноваженими суб'єктами; 3) визначає перелік і зміст таких дій.

Список використаних джерел:

1. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232.
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 26. Ст. 892.
3. Круглова О.О., Синько Є.В. Поняття і призначення реєстрації місця проживання й перебування фізичних осіб на території України. URL: http://lsej.org.ua/1_2017/10.pdf.
4. Ухвала слідчого судді Великоновосілівського суду Донецької області від 8 жовтня 2018 року. Справа № 220/1899/18. Провадження № 1-кс/220/397/18 URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/76989959/>.
5. Ухвала Соснівського районного суду м. Черкаси від 4 грудня 2019 року. Справа № 712/1282/17-к. Провадження 1-кп/ 712/65/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86093402>.
6. Нагорнюк-Данилюк О.О. Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Київ, 2016. 239 с.

ЮРКІВ Р. Р.,
аспірант кафедри кримінального
процесу і криміналістики
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.31>

**СПОСІБ ПІДКУПУ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ**

Предмет посягання підкупу медичних працівників, особа правопорушника мають зв'язок з іншими елементами криміналістичної характеристики цього кримінально-протиправного діяння, зокрема зі способом, обстановкою та слідовою картиною.

Під способом вчинення підкупу медичного працівника доречно розуміти зумовлену об'єктивними і суб'єктивними умовами систему дій щодо підготовки, вчинення та приховання підкупу медичного працівника, спрямовану на досягнення кримінально-протиправної мети, і полягає у використанні певних прийомів, знарядь і засобів, що залишають сліди у навколишній обстановці та дають можливість побудувати модель події цього кримінального правопорушення та сформулювати уявлення про особу, яка його вчинила.

Структура способу вчинення цього кримінального правопорушення включає: вибір медичного закладу, в якому може бути надана необхідна медична допомога

